

KOVÁCS LŐRINC: Az egyház a jóléti világban. Gondolatok a református egyház szolgálatáról az emigrációban. Marosvásárhely, Szerzői kiadás, 2015. 155 old.

Kovács Lőrinc református lelkész Erdélyben született. A Kolozsvári Teológiai Egyetem után, ösztöndíjjal, az amerikai Pittsburgh Egyetemen magiszteri diplomát, 2015-ben a Selye János Egyetemen doktori fokozatot szerzett. Mielőtt Ausztráliába került, szolgált a pittsburghi, homesteadi magyar gyülekezetben és Erdélyben is. 2004 óta nemcsak a brisbane-i és a gold coasti magyar református közösséget szolgálja, de a kulturális életet is fellendítette. Megalapította a Brisbane-i Magyar Színtársulatot, amelynek első, nagy sikert aratott darabja Móríc Zsigmond „Sári bíró” c. vígjátéka volt. Az előadást jómagam is láthattam 2008-ban Brisbane-ben. Ekkor ismertem meg a nagytiszteletű urat. A lelkész gyűjtést kezdeményezett templom építésére is, továbbá 2011-től Magyarország tiszteletbeli konzulja Ausztrália Queensland államában. Az ausztráliai diaszpóra közösségeiben végzett munkájáról olvashatunk tanulmánykötetének végén.

Kovács Lőrinc Márai Sándor *Halotti beszéd* c. versének néhány sorát választotta mintegy mottójául tanulmányának: „Szívverésünk titkos beszéd, álmunk zsványoké / A gyerekeknek *Toldi*-t olvasod és azt feleli: *oké.* / A pap már spanyolul morogja koporsónk felett: / »A halál gyötrelmei körülvettek engemet!«... / Az ohioi bányában megbicsaklik kezed, / A csákány koppan és lehull nevedről az ékezet. / A tyrrheni tenger zúgni kezd s hallod Babits szavát, / Krúdy hárfája zengi át az ausztrál éjszakát. / Még szólnak és üzennek ők, mély szellemhangokon / A tested is emlékezik, mint távoli rokon. / Még felkiáltasz: »Az nem lehet, hogy oly szent akarat...« / De már tudod! Igen, lehet... És fejtetted a vasat...”¹ Az 1948-ban először Európába, majd az USA-ba emigrált íróval ellentétben, Kovács Lőrinc mindig reménnyel teli, optimista az egyház jövőjét illetően, például már a bevezetőben:

„Az indulatok rapszódiaja a mélység és magasság közt csapongva végül is egyetlen érzelmi egységbe, a földi világ fölé lendíti kérdésünk, és Isten gondviselő hatalmába helyezi át a mondanivalót. A végső válasz az olvasótól függ. Hogyan állunk a feltett kérdéshez? Továbbra is a régen tépő balsors igézete határozza meg jövőképünk, vagy pedig jövőnket illetően tudunk kellő reménységben élni, és hiszünk egy újabb feltámadásban?” (13. old.)

Kovács Lőrincet az egyházat érintő, a 21. század jóléti társadalmában megjelenő kihívások foglalkoztatják. Dolgozata a gyakorlati teológiát és az elméletet ötvözi. Célja egyrészt, hogy értelmezési keretet adjon, másrészt a távolodó, főként fiatalok gyülekezeti tagként való megtartása érdekében sürgesse a református egyház szervezeti és liturgiai megújulását. A szerző saját, széles körű tapasztalataira, valamint Ausztráliában megjelent, történelmi és teológiai munkákra, levelekre, vallomásokra, kéziratokra támaszkodik.

---

¹ MÁRAI SÁNDOR: A delfin visszanézett. Válogatott versek. (1919–1977) Bp., 1994. 217. p.

A kötet első fejezetében a jóléti társadalom fogalmát fejt ki és bemutatja szerkezetét: milyen intézményeket és gyakorlati intézkedéseket jelent. Példaként részletesen tárgyalja Ausztrália államformáját és a jóléti világ vonzását, amely segít megérteni, hogy miért olyan vonzó ma is sokak számára az ötödik kontinens. Felhívja a figyelmet egy igen lényeges különbségre: a jóléti államokban, így Ausztráliában (és az USA-ban, Kanadában...) a jóléti állami intézmények, a jótékonyági, civil és nonprofit szervezetek, továbbá az egyházak működése a közösségek támogatásától függ.

Az egyház és az állam teljesen különváltan működött és működik ma is. Nincsen semmiféle egyházi adó vagy állami szubvenció. A hitközségek önfenntartóak. A római és a görögkatolikus, a református, a baptista, az ortodox stb. gyülekezetek tagjai rendszeres tagdíj fizetésére vállaltak és vállalnak kötelezettséget, továbbá adományokkal segítettek, segítenek. A diaszpóra magyar egyházközségei a hívek tagdíjából, adományaiból és ahol az infrastrukturális lehetőség adott, ingatlanok bérbé adásából tartják fenn a templomot, illetve a gyülekezetet. Ennek érdekében az egyházak napjainkban is nemcsak a szakrális és nemzeti ünnepeken szerveznek műsort, hanem például szilveszterkor, Valentin napon, anyák és apák napján, szüretkor, farsangkor stb. Pikniket, vacsorákat, támogató bálokat rendeznek, rétest sütnek, tésztát gyúrnak, kolbászt töltenek.²

A szerző, ugyancsak az első fejezetben, bemutatja a jóléti társadalom negatív tényezőit. A reklámot, a fogyasztásra való ösztönzést, a felsőbbrendűségi tudatot, a manipulációt veszélyként értékeli és ismerteti. Szól a szegénységről és gazdagságról. Továbbá igen fontos kérdéseket fogalmaz meg: „Hogyan változtatja meg a gazdagság lehetőségének tudata, a gazdagság vagy a „hitelben való gazdagság” az egyén identitását? A függő lét, az önfeladás hogyan válhat kísértéssé vallási, nemzetiségi téren is, és miként fejt ki negatív hatását egyházi, hitéleti szempontból?” (33. p.) A választ a kötet harmadik fejezetében adja meg. Részletesen tárgyalja a gazdagság bibliai megítélését, továbbá a jóléti világ egyházképét is.

A második fejezetben ismerteti a kivándorlási hullámokat. A magyar diaszpóra történeti háttérének elemzése azért is szükséges, mert ezeknek a kivándorlási hullámoknak, okozati eltéréseknek nagyon komoly következményei vannak az asszimiláció, a magyarságtudat, az identitás és a Magyarországhoz való viszony dimenzióiban. Tehát sem az emigráció, sem a disszidensek csoportja nem homogén, és a sokszínűség az utódokra, a harmad-negyed-ötöd generációra igencsak jellemző.³ Kovács Lórincknek a kivándorlási hullámok történeti szakaszolását illető felfogásával jómagam nem értek egyet. Ő első kivándorlóknak nevezi azokat, akik „a 20. század második felétől kezdődően az 1929-es gazdasági válságot megelőző időkből veszik birtokukba az új hazát”. (51. p.) Nyilvánvaló elírásról van szó, és 19. századot akart a szerző lejegyezni, hiszen a 20. század második fele az 1950-es évektől kezdődik. Ennél fontosabb azonban az, hogy 1867 után, tehát a kiegyezést követően indult meg a kivándorlás és az 1880-as, 1890-es években vált tömeges méretűvé, illetve a századforduló utáni években, 1906-1907-ben érte el csúcspontját ez a hullám. Az I. világháborúval szinte

² BÁBA SZILVIA: *Az óperenciás tengeren túl. Magyar identitás a diaszpórában.* Bp., 2015. 138., 157. p.

³ Uo., 35. p.

véget is ért. Ekkor elsősorban gazdasági, másodsorban társadalmi okok miatt, döntően földnélküli zsellérek, szegény parasztok, néhány holddal rendelkező kiscgazdák, kisiparosok, városi munkások és cselédek vándoroltak az USA-ba. Ám később az „Amerika-láz” elterjedt a módosabb parasztok, iparosok és kereskedők körében is.⁴ (Utóbbit Kovács Lőrinc is helyesen állapítja meg.)

Ugyancsak jól mutatja be, hogy Trianon után politikai, világnézeti és egzisztenciális okokból vándoroltak ki, részben a polgári értelmiség (ügyvédek, orvosok, tudósok, mérnökök) és a művészek soraiból. A magyarországi zsidóság kis hányada – az 1930-as évek nemzetközi migrációs mélypontja után, főként az 1938-as törvények következtében –, valamint az utódállamok magyar földművesei, városi értelmiségiek és izraelita vallásúak emigráltak főként Kanadába és Latin-Amerikába.⁵ Ugyanakkor fontosnak tartom ennek a két hullámnak – a gazdasági „kitántorgóknak” és a menekülteknek – a szétválasztását, hiszen társadalmi hátterük, a szülőföldjük elhagyásának okai mások, és a letelepedési célterületek is különböznek. Itt jegyzem meg, hogy a kötet alcímében – *Gondolatok a református egyház szolgálatáról az emigrációban* – az emigráció helyett a diaszpóra szó használata szerencsésebb lett volna. Ugyanis annak ellenére, hogy az „emigrál” általánosan vándorlást, kivándorlást, kiköltözést, külföldre települést jelent, így a bármely okból történő elvándorlásra vonatkozik. Ám a fogalmat szűken értelmezve az emigránsok politikai vagy vallási üldöztetés okán hagyják el hazájukat, mennek önként száműzetésbe. Tehát ez mindig kényszer alatt történik. Az angol nyelvterület irodalma az emigráció fogalom helyett a „refugee”, vagyis menekült kifejezést használja azokra, akik politikai meggyőződésből, üldöztetés vagy megtorlás elől hagyják el hazájukat. A „diaszpóra” szétszóratást jelent, amely – értelmezésben – a leszármazottakat is magában foglalja.⁶

A szerző bemutatja a II. világháború után emigráltak, az 1956-os forradalmat és szabadságharcot követően menekültek jellemzőit, továbbá az 1960-as évektől a rendszerváltásokig és a napjainkban zajló kivándorlások sajátosságait. Kitekintő megjegyzéseket tesz a Franciaországba, Hollandiába, Angliába, Svédországba és Németországba, valamint Dél-Afrikába irányuló kivándorlással kapcsolatban is.

Részletesen tárgyalja az Észak-Amerikai Református Egyház születését, a templomépítések korszakát és az Ausztráliai Magyar Református Egyház létrejöttét. Megállapítja, hogy Ausztráliában az „egyházalapítók nagy hangsúlyt fektettek az egyház szociális szerepvállalására, ellentétben a Magyarországon divatozó barthi igeteológiával. Lelkiségüket nagymértékben meghatározta a trianoni trauma.” Ennek minden bizonnyal az is az oka, hogy az ausztráliai magyar református gyülekezeti élet megteremtői közül többen – Antal Ferenc, Becske Lajos, Adorján Ferenc – erdélyi származásúak voltak.

Gyakorló lelkészi tapasztalataira támaszkodva fontos megállapítást tesz napjaink kivándorló fiataljairól, a 21. század társadalmáról és az egyház kapcsolatáról:

⁴ Uo., 37. p.

⁵ Uo., 47. p.

⁶ Uo., 26–27. p.

„Belevetik magukat a jóléti társadalom felszínes világába, kényszeresen erőltetik a gyors integrálódást. Nevüket angolosítják, hiányos nyelvtudással, helytelen akcentussal szólnak felnövekvő gyerekeikhez. Rövid időn belül azt vallják, hogy magyarul már csak hibásan tudnak, és sznobizmus határát súroló magatartásukkal megjártsszák az új életformát [...] távol tartják magukat a diaszpóra hagyományos magyar közösségeitől, közösségi oldalakon szerveződnek, kisebb-nagyobb baráti társaságokat alapítanak [...] Számukra a nemzeti keresztény identitás keresése vagy megélése nem elsőrendű igény, így gyerekeik számára sem átörökíteni való érték [...] világszemléletüket a társadalomra jellemző globalizmus határozta meg, a szekuláris fogyasztói kultúra és individualizmus jellemzi [...] A fiatalok nem járnak templomba, az öregek erőtlenségre hivatkoznak, a gazdagok tekintélyt igényelnek az egyház egyszerűség-tanítása helyett [...] a keresztény világ hitelenné vált [...] Az emberi életet a közömbösség, a lelket az istentelenség, az érzelmeket az anyagiasság, a materializmus kívánásának és kiteljesedésének igénye határozza meg.” (96-97. p.)

Legfőbb jelenségnek és oknak a szekularizációt jelöli meg a tanulmány szerzője:

„A globális eszme a mértéktelenséget és az Istentelenséget dicsőíti a szabadság nevében [...] A szekularizált társadalom alapvető sajátossága a kijelentéssel szembeni közöny [...] Istentől és a Jézus Krisztustól való függőség kapcsolatának teljes megszüntetése [...] A szekularizált társadalmat az Istentől való elszakadás jellemzi.” (100–101. p.)

A társadalmi folyamatok és a diaszpóra egyházai kapcsolatának jellemzőiről más, szintén Ausztráliában, továbbá az USA-ban és Kanadában szolgáló papok és lelkipásztorok is Kovács Lórinchez hasonlóan vélekednek.⁷ Az általános társadalmi jelenségek tehát a tengeren túli magyar egyházak vonatkozásában összekapcsolódnak a diaszpóra-lét jellemzőivel: az első generációs kivándorlók megöregednek, kihálnak, a másod- és harmadgenerációs leszármazottak nem beszélnek magyarul, és jó esetben magyar öntudattal, kettős vagy többes identitással rendelkeznek, az újonnan érkezők már otthon sem voltak az egyházakkal kapcsolatban.

A szekularizáció, az erkölcsi hanyatlás, az Istentől való elfordulás, az anyagi javak elsődlegessége, a manipuláció, a tömegkommunikáció, az identitásnélküliség jelensége mellett, Kovács Lőrinc felveti az egyház felelősségét is. „A nagy erkölcsi hanyatlás részben az egyház nem megfelelő szolgálatával is magyarázható. Az egyház – méltatlan szolgálói miatt – elveszítette a krisztusi szolgálat mértékadó zsinórját.” (102. p.) Példaként említi a pedofiliát, a hűtlenséget, az anyagiakkal való nyereszkedést, az egyne-műek házasságának szentesítését, „a dogmákhoz és hagyományos liturgiákhoz való feltétlen ragaszkodást”. (102. p.) Ugyancsak lelkipásztori szolgálatait során szerzett, saját tapasztalatokra támaszkodva fogalmazza meg dilemmáit, nehézségeit:

---

⁷ Uo., ill.: KOLTAY GÁBOR: Szeretlek, Kanada. Fejezetek a kanadai magyarság történetéből. Bp., 2014. 510. p.

„A jóléti világ éppen divatozó szekuláris szertartásai hamar a magyar közösség igényévé válnak [...] A hagyományt megvető, az illem megkívánta értékeket feladó jóléti világ új emberének ára ez. Ilyen esetekben is ragaszkodjunk a formaságokhoz és az illemhez? Tagadjuk meg a szolgálatot? Vagy a szolgálat elvégzése során egyházunk tovább sodródjon az erkölcs nélküli világrrend lejtőjén? [...] miért engedünk az elidegenedett világ elvárásainak [...] Megnyerhetjük-e ezt a szekularizálódott világot az isteni küldetés és igény feladásával? Hogyan bírhatjuk a hozzátartozókat jobb belátásra, és miként tarthatjuk meg a szertartás irányítását?” (104–105. p.)

A válasza sommás: „Az egyház szolgálata a Szentírás értékének a megvallásával kell történnjen.” (105. old.)

Kovács Lőrinc bemutatja a református egyház feladatát az emigrációban, az 1900-as évek elejétől napjainkig. A tengeren túli magyar egyházközségek, templomok megalapításuk óta nemcsak vallási, hanem kulturális, társadalmi és magyar etnikai központok is. Az egyház feladatai közé sorolja a szerző a vallási különbségekből származó konfliktusok megoldását, a megbékélés segítségét, a család egészségének jólétéért érzett felelősség felébresztését, továbbá „feladata, hogy célként tűzze ki a vagyon egyenlőbb megosztásának előmozdítását, és hogy tiszteletben tartsa az olyan kereszteni eszmékben alapuló értékeket, mint a demokrácia, a szabadság, az emberi jogok [...] és az emberi méltóság”. (113. p.)

Külön alfejezetben tárgyalja az egyház helyét és szerepét a jóléti társadalmakban, és tulajdonképpen itt ad választ a bevezetőben feltett kérdésekre is. A krisztusi szeretet- és az igei szolgálat mellett a gyakorlati teológiában, a diakóniában látja a megoldást és a diaszpóra egyházának legfőbb feladatát. „Anélkül, hogy a szekularizáció érdekeit kiszolgálják és az evangélium fontosságát feladnánk, a szeretetszolgálat lehetőségeit kell megtalálnunk [...] az egyháznak is gyakorlati lehetőségekkel kell előállnia [...] az alapoktól, a gyülekezetépítéstől kell elkezdenie újraszervezni életét [...] az élő hitben gyökerező, szereteten alapuló közösségi-gyülekezeti élet megszervezésével.” (117. p.) Arra is figyelmeztet, hogy ennek politikai meggyőződésektől mentesnek, semlegesnek kell lennie, és mindehhez rendelkezni kell egészséges nemzeti tudattal is.

Bemutatja a jóléti társadalomban végzett lelkeszi szolgálatot is. Fontosnak, a gyülekezetépítés pillérének tartja a pásztorációt, a családlátogatást, az idősek, betegek felkarolását, gondozását, a szeretetszolgálat gyakorlását és a nevelést. További alappillér szerinte

„a mindennapi szeretetteljes lelkipásztori élet és az abból következő bizonyágtétel mellett az evangélizációs jellegű, szívhez szóló igei szolgálat, azaz a prédikáció is. Nem engedhetjük meg azt a fényűzést, hogy üres szólásokkal, túlzottan tudományos, elvont teológiai kérdésekkel vagy elnyújtott kegyes beszédekkel tereljünk el a figyelmet a mai »jóléti« ember számára fontos, őt érintő, hozzá szóló üzenettől... Ezek a kérdések merőben más töltetűek, mint az otthoni, Kárpát-medencei magyarság egzisztenciájáért, a mindennapi kenyérért, a kisebbségi sors terheinek könnyítéséért könyörgő ember kérdései.” (121. p.)

Kovács Lőrinc rámutat ezzel arra, hogy a diaszpóra és a Kárpát-medence magyarsága különbözik. Utóbbira jellemző Kányádi Sándor verssora: „Va-

gyunk, amíg lenni hagynak, se kint, se bent, mint az ablak.”⁸ Ám a nyugati, tengeren túli magyar közösségek problémája más.

Vizsgálja a református egyház jövőjét a diaszpórában. Egyetért Karl Rahner megállapításával: „A történelmi egyház helyébe a szórványegyház lép, a maga szórványkereszténységével és misztikus irányvonalával [...] Az öntudatos, felnőtt, érett hitéletnek olyan egyházi struktúrákra van szüksége, amelyekben kibontakozhatnak a sokféle karizmák.” (128. p.) A szerző következtetése: „A jóléti társadalomban szolgáló egyháznak [...] újra kell fogalmazni a küldetését, szolgálatának tartalmát és módját [...] a református egyháznak a jóléti világban élő magyar diaszpóra számára meg kell találnia azt a hidat, mely a teológia hagyományos történelmi vonalán átívelve a 21. század emancipált, Istenkereső emberéhez vezet.” (127., 129. p.) A hidat szerinte az evangélium, a felebaráti és az Isten szeretete jelenti.

Kovács Lőrinc tanulmánya időszerű kérdéseket vet fel. Figyelemre méltó saját személyes tapasztalatokkal, empirikus kutatásokkal rendelkezik, így közelről ismerve, hitelesen mutatja be a jóléti világ előnyeit, hátrányait, veszélyeit, továbbá az egyház helyét a jóléti társadalmakban és a református egyház szolgálatát a diaszpórában. Hozzájárul az eddigi nézőpontok kibővítéséhez. Tanulmányának kiemelkedő érdeme, hogy összegezte és közreadta gyakorló lelkipásztori szolgálata során szerzett gazdag tapasztalatait, elért eredményeit, amelyekkel egyrészt árnyalttá teszi a diaszpóra egyházának, lelkészeinek szerepét, feladatát, másrészt hozzájárul a megújuláshoz.

Kovács Lőrinc, az általam is igen tisztelt Márai Sándor versrészletével indította tanulmányát, így recenzióm sorait én szintén az író idézve zárom, aki szemléletesen fogalmazta meg a diaszpóra-létet, a kettős kötődést:

„Mert két hazád van, ne feledd el. Ez a te titkod [...] Olyan, mint egy illatszer neve [...] Két hazád van, egy téli és egy nyári, mint a nyugtalan madaraknak. [...] Soha ne feledd el, hogy ez is haza, s nem tudsz nélküle élni. [...] Nagyon boldog leszel. [...] Vigyázz, hogy le ne essél útközben! [...] És ne szédülj, mikor lenézel, útközben! Akkor megtudod majd, hogy két évszak van, két haza és két világ, s örökké vándorolni kell, s mindkettő egyformán tud fájni és hiányozni.”⁹

(ism.: *Bába Szilvia*)

⁸ KÁNYÁDI SÁNDOR: *Felemás őszi versek*. Pécs, 2002. 8. p.

⁹ MÁRAI SÁNDOR: *Zendülők. Féltékenyek*. A Garrenek műve regényciklus első része. Bp., 1995. 280. p.